

KS álbmotválljejuvvon Prográmma 2019 – 2023

Čoahkkin lea biddjon!

Giehtagirji čoahkkinvieruin, čoahkkinjođiheames ja jienastanteknihkas.

Sisdoallu

Ovdasátni	4
1. Ávkkálaš doahpagat	6
2. Mii váikkuha buorrin čoahkkimii?	8
3. Čoahkkinjodiheddji	12
4. Čoahkkinoasseváldi ja ovdasáhka čoahkkimiin	16
5. Čoahkkimat álbmotválljejuvvo orgánain	20
6. Jienasteapmi	26
7. Čoahkkin loahpaheapmi	30
8. Gáiddusčoahkkimat	32
9. Konstitueren čoahkkimat suohkanstivrras ja fylkkadikkis	36

Govva ovdasiiddu:

Adobe Stock

Ovddasvástideaddji redaktevra:

Dag-Henrik Sandbakken

Gráfalaš hábmen:

Bly.as

Jorgaleaddji:

Karen Anne Buljo

Dán gihpaga jorgaleapmi ja deaddileapmi lea Bufdir ruhtadan.

Olggosaddinjahki: 2022 (6.deaddileapmi)

ISBN 978-82-93866-14-5

Dán gihppaga lea KS buvttadan. KS lea suohkansuorggi beroštus- ja bargoaddiorganisašuvdna Norggas. Visot 356 suohkana Norggas ja 11 fylkasuohkanat (2020s) leat miellahtut. Dát gihpa lea deaddiluvvon suohkan- ja fylkasuohkan jodiheddjiide nuoraidrádis. Deaddileami lea Bufdir ruhtadan.

Ovdasátni

Dát giehtagirji gullá KS álbmotválljejuvvonprográmmii, ja lea jurddahuvvon veahkkeneavvun álbmotválljejuvvon áirasiidda suohkaniin ja fylkasuohkaniin. Giehtagirji lea álbmotválljejuvvon orgánaid čoahkkimiid birra mat čuvvot suohkanlága, ja lea ávkálaš buot álbmotválljejuvvon áirasiidda geat leat miellahtut ovtta dege mángga álbmotválljejuvvon orgánain dege eará suohkan osiin.

Dan siskkáldas kultuvrras mii lea suohkanstivrras dege fylkadikkis lea mearkkašupmi sidjiide geat leat álbmotválljejuvvon áirasat. Das lea maid mearkkašupmi dasa mot ássiid ipmirdit lea báikkálaš demokratiija. Dain oktavuodain gos olbmot ovtastallet, lea buohkat mielde háhkame birrasa, dahje áimmu, čoakkalmasas. Dan ovttaskas olbmot láhttenvuohki, gorutgiella ja hupmanmálla čuohcá miellaláhkii. Politihkalaš čoakkalmasain, ovdamearkka dihte muhtun suohkanstivrras dege muhtun fylkadikkis, gárta vuostemielalašvuoha sihke dábálažžan ja realisttalažžan. Juo, sáhtá mángga oktavuodas leat dárbbalažžan jus galgá dáhpáhuvat posiitiiva ovdáneapmi. Dat láhtten vuohki mii mis lea mearrida vuostemielalašvuoda njuolgama posiitiiva boadusin.

Čoahkkinjodihheapmi lea goansta. Miellaláhki ja vuohki čoahkkimis lea olu čoahkkinjodihemi duohken. Jus

čoahkkinjodiheddji dovda čoahkkináirasiid (dan álbmotválljejuvvon orgána) addá ovdamoni buoremus vuogi mielde nákcet jodihit čoahkkima. Dáin njuolggadusain, ja vel lágain ja eará mearrádusain mat gusket orgánii, leat mearrádusat leago čoahkkinjodihemiin ja eará main livčcii mearkkašupmi čoahkkinjodiheddjái.

Dát giehtagirji addá čoahkkinjodiheddjiide ja čoahkkináirasiidda láidesteami mot čoahkkín sáhtášii jodihuvvot ja čađahuvvot suohkaniin ja fylkasuohkaniin.

Vuođđun dán giehtagirjái leat ovddeš deaddiluvvon giehtagirjijt, gielddaláhka 2018 kommentáraiguin, johtočálus H-4/19 konstitueren čoahkkima birra ([rundskriv H-4/19 om det konstituerende møtet](#)) ja girji Luohttámuš KS álbmotválljejuvvonprográmma 2019-2023 ([Tillit KS Folkevalgprogram 2019-2023](#)).

Gunn Marit Helgesen
Stivrajođiheddji KS

Lasse Hansen
Hálddahus direktivra KS

1. Ávkkálaš doahpagat

Álbmotválljejuvvon orgánaid čoahkkinastin oktavuodas leat olu doahpagat mat geavahuvojit. Dás čilgejuvojit muhtun dain dábáleamos doahpágiin.

ČOAHKKIN LEA BIDDJON

Čoahkkin biddjo go sátnedođiheadđji dege orgána dođiheadđji geavaha šluppoha čalmmustahttit ahte čoahkkin álgá. De vurdojuvvo ahte buohkat čoahkkájit iežaset sajiin ja oassálastet čoahkkimis.

ÁŠŠELISTU

Álbmotválljejuvvon orgána dođiheadđji bidjá áššelistu (beaiveplána, agenda) čoahkkimii. Čoahkkingohččumis galgá oidnot makkár áššit galget gieđahallojuvot. Jus lea gáibiduvvon earenomáš čoahkkin suohkanlága mearrádusaid mielde gieđahallat muhtun konkrehta ášši, de ferte dat diedusge biddjot beaiveplánii.

BEAIVEPLÁNII

Jus háliida evttohit áigemeari sáhkavurrui, evttohit heaitima, leat vuostehágut gieđahallanvuohkái dege eará teknihkalaš dege praktihkalaš vuodut čoahkkima čađaheapmái, de sáhtá bivdit sáni “beaiveplánii”. Beaiveplánadebáhtta galgá leat oanehaš. Buot rievdadusaid galgá dat álbmotválljejuvvon orgána ieš mearridit.

RÁDDJEJUUVON SÁHKAVUORRU

Čoahkkinjođiheadđji sáhtá ovddidit evttohussan ahte sáhkavuorru ráddjejuvvo juogo iežas lánkameriin, ovdal debáhtta álgá dege go debáhtta lea leamašan jođus áiggi badjel. Dat lea dat álbmotválljejuvvon orgána ieš mii sáhtá dan mearridit.

SÁRGGIS

Sárggis mearkkaša ahte biddjo loahppasárggis sáhkavurrui. Dábálaččat fuomášuhttet sárgá buori

áiggis vai čoahkkináirasiin lea vejolašvuohta váldit sáni. Jus háliidat ovddidit evttohusa de ferte dat ovddiduvvot ovdal sárggis biddjo. Čoahkkinjođiheadđji ovddida evttohusa ja de lea dat álbmotválljejuvvon orgána ieš mii de mearridivččii dan.

EVVTOHUS

Álbmotválljejuvvon orgánaid miellahtut sáhttet ovddidit iežaset evttohusaid mearrádussii. Mearrádus ovddiduvvo njálmálaččat sátnevuorus maid addá čálalaččat čoahkkinjođiheadđjái.

BEAVDEGIRJELASÁHUS

Jus unnitlohku muhtun álbmotválljejuvvon orgánas eai leat duhtavaččat dainna mii orro gártame mearrádusán eanetlogu kollegiálas, sáhtá unnitlohku ovttain olbmuiin dege mánggain bivdit beavegirjelasáhusa vai beassá čielgasit markeret iežas oainnu beavegirjái. Dát šaddá de dakkár earenomáš dárkkusteapmi vel liige dasa maid jienasteapmi juo čájeha. Beavdegirjelasáhusat eai biddjo lágas, muhto dat sáhttet dušše vuosttilduvvot jus leat earenoamáš dilálašvuodát maid gáibidit dan. Earenoamáš dilálašvuodát sáhttet ovdamearkka dihte leat ahte beavegirjelasáhusas lea unohas hámis. Beavegirjelasáhus ferte gáibiduvvot ovdal jienasteami.

JIENASTEAPMI

Jienastit mearkkaša ahte jienasta. Go muhtun ášši lea digaštallojuvvon lohppii, de manná jienasteapmái. Ovdal loahpalaš jienasteami, sáhtá váldit geahččalanjienasteami vai oannášii guđe guvlui dat orro manname dege markeret daid primára árvvuid.

The background is a solid blue color. Overlaid on this are several thin, white, curved lines that form a large, abstract shape resembling a stylized 'S' or a calligraphic flourish. The lines are smooth and continuous, starting from the top left, curving around, and ending at the bottom right.

2. Mii váikkuha buorrin čoahkkimii?

Mánega fáktora leat mearrideaddjit sihkkarastit ahte čoahkkin lihkostuvvá. Dá namuhuvvojit muhtun dain.

ULBMIL

Ulbmilin čoahkkimiin ferte čielggaduvvon ovdagihtii. Dat galgá oidnot čoahkkingohččumis makkár áššit galget gieđahallot. Álbmotválljejuvvon orgánaide galget maid čuovvot áššebáhpirat. Suohkandirektevra galgá bearráigeahččat ahte áššit mat galget biddjot ovdán álbmotválljejuvvon orgánaide leat dohkálaččat meannuduvvon.

OASSEVÁLDIT

Buot bistevaš miellahtut galget oažžut seamma gohččuma oktanaga, ja buori áiggis vai sihkkarastá buori ráhkkanemiide. Várrelahtut berrejit maid oažžut seammá dieđuid go bistevaš miellahtut. Dákko berre maid čielggaduvvot bures ahte várrelahtut gohččojuvvot earenoamážit jus lea dárbu sin oassálastit.

ČOAHKKINÁIGI JA -BÁIKI

Áigi ja báiki čoahkkima oktavuođas ferte boahtit hui čielgasit ovdán gohččumis. Dat lea ovdaminni háhkat čoahkkinplánaid jahkebeallái dege olles jahkái. Muhto diet eai govčča dan albma čoahkkingohččuma mas boahtá ovdan goas ja gos čoahkkin dollo. Čoahkkingohččun galgá sáddejuvot buori áiggis ovdal čoahkkima, namalassii ahte čoahkkingohččun berre olle miellahtuide buori áiggis, áinnas maŋemus vahku ovdal go čoahkkin čađahuvvo. Fuomáš ahte sáhttet leat sierra njuolggadusat dan vuodđudan čoahkkima ektui suohkanstivrras dege fylkadikkis, geahča kapihttal 9. Jodíheaddji dan álbmotválljejuvvon orgánas galgá maid gohččut čoahkkimii jus dan oaidná dárbbaslašžan. De sáhtttá 1/3 oassi miellahtuin dan álbmotválljejuvvon orgánas gáibidit ahte gohččojuvvo čoahkkimii.

ROLLAJUOHKIN

Dat ii galgga leat eahpádus das ahte gii jodíha čoahkkima, geat leat čoahkkinoasseváldit sárdne-, evttohus- ja jienastanriekti, gii lea čoahkkinčállli, ja geas geas lea o.m.d dušše čoahkkin- ja sátnevuorreriekti muhtun meare.

ČOAHKKINLATNJA

Čoahkkinlatnja ja mot čoahkkinoasseváldit berrejit čohkkát berre leat vuogas oasseváldiide. Álbmotválljejuvvon orgánaid čoahkkimat leat eanaš rabas guldaleddjiide, ja čoahkkinlatnjii berrejit čáhkát vissis meari guldaleaddjit. Teknihkalaš ávdnasat mat galget geavahuvvot, fertejit leat ortnegis ja berrejit leat sajis buori áiggis ovdal čoahkkin álgá.

JIETNA- JA GOVVABÁDDEN

Eambo suohkanat ja fylkasuohkanat báddejit dege sirdet jienaid ja gova čoahkkimiin álbmotválljejuvvon orgánain, mat sáddejuvvojit njuolga ja biddjojuvvojit suohkana dege fylkasuohkana ruovttusiidui.

Suohkan dege fylkasuohkan mearrida ieš ahte háliida go dan, muhto dat sáhtttá leat dehálaš váikkuhangaskaoapmi olihan dihte ássiide ja sihkkarastit dehálaš prinsihpaid nu mot eambo almmolašvuoda.

GÁIDDUSČOAHKKIN

Gáiddusčoahkkimat mielddisbuktet ahte čoahkkinoasseváldit eai čohkká seamma lanjas, muhto sáhttet lihkká, teknihkalaš veahkkeneavvuiguin, oaidnit, gullat ja hupmat ieš guđet guimmiiguin.

Suohkanstivra dege fylkadiggi sáhtta ieš mearridit galget go álbmotválljejuvvon orgánaid čoahkkimat čađahuvvot gáiddusčoahkkimin. Vaikko čoahkkin lea gáiddushámis de lea lihka dehálaš muitit ahte dat gáibádusat mat gusket čoahkkimiidda gusket maiddái gáiddusčoahkkimiidda.

Earenoamáš dilálašvuodain, nu mot Covid-19-headis bijai Suohkanlaš- ja ođasmahttindepartemeanta gaskaboddosaš lánkanjuolggadusa mii earret eará mielddisbukta ahte gáiddusčoahkkimiid ([en midlertidig forskrift om fjernmøter](#)) sáhtta čađahit vaikko vel oasseváldit eai oainne ge nubbi nuppi.

RÁHKKANAN ČOAHKKINJODIHEADDJI

Jus galgá buorre čoahkkin šaddat de lea dehálaš ahte čoahkkinjodiheaddji lea bures ráhkkanan. Sátnejodiheaddjin, dege jodiheaddjin muhtun álbmotválljejuvvon orgánas, leat don buohkaid

jodiheaddji, beroškeahhtá makkár bellodat gullevašvuoha lea. Dat sáhtta leat buorre cavgileapmin jurddahit galgá go čoahkkinjodiheaddji doallat politihkalaš sáhkavuoru vai galggašii go dieid bidjat daid eará čoahkkinoasseváldiid bargat. Dat lea maid dieđusge hui dehálaš čiekŋudit iežas buot áššiide mat galget giedahallot, ja jurddahit bures mot jienasteami sáhtta čađahit.

RÁHKKANAN ČOAHKKINÁIRASAT

Čoahkkináirrasin berret maid bures ráhkkanan. Dat mielddisbukta ahte don leat ovdagiti lohkan áššiid ja ahte sáhkavuorut mat bohtet leat maid bures ráhkkanan.

SOSIÁLA MEDIAT

Sosiála mediat addet máŋga vejolašvuoda – olu kanalain.

Dat leat dehálaš kanálat diehtjuohkimii, leat dialogas ja oazžut rávvagiid áššiin maid álbmotválljejuvvon olbmot galget ovdanbuktit.

Sosiála mediat sáhttet lassi daidda eambo árbevirolaš kanálaide fátmmastit ássiid politihkalaš proseassain ja ovdanbuktit njuolgggo kanála gaskal ássiid ja álbmotválljejuvvon áirasiid.

Sosiála mediaid bokte sáhttet álbmotválljejuvvon áirasat veahkin čalmmustahttin áigeuovdilis áššiid, daid politihkalaš proseassaid ja dan politihkalaš bargodoaimma. Jus ássit vel besset diehtit gokko mearridanproseassas okta ášši lea, de dat lea álkibut buktit buriid sáhkavuoruid rievttis áigái.

Ássiin lea dárbu dieđuide vai besset čuovvut mielde, oaidnit geas lea ovddasvástádus, háhkat iežas oaivila, ja dahkat didolaš vágga. Dieinna lágiin sáhtta dan ovttaskas álbmotválljejeaddjis leat ovddasvástádus mas suohkana diehtojuohkin bargu ii sáhte nu álkit váldit vára, namalassii juohkit dieđuid daid ieš guđet politihkalaš alternatiivvain.

Dat lea ieš guđet lágan kultuvra mot sosiála media geavaha čoahkkimiin. Danin lea hui dehálaš ahte diesa dahká čielga njuolggadusaid diesa. Dat lea dehálaš ahte debáhtta lea rabas buohkaide ja ii dáhpuhuva uvssaid duohken sosiála mediain.

RIEKTI JA GEATNEGAHTTON OASSÁLASTIN ČOAHKKIMIIN

Suohkanlaš dege fylkasuohkanlaš miellahtut álbmotválljejuvvon orgánas leat geatnegahtton oassálastit čoahkkimiin jus ii leat dohkálaš viiban. Miellahtut geat oassálastet go áššit bohtet bajás jienasteapmái, leat geatnegahtton jienastit.

VIIBAN

Viiban ferte leat dohkálaš, ja galgá dieđihuvvot nu jođánit go vejolaš vai várrelahttu sáhtta gohččojuvvot

áiggi. Dohkálaš viiban sáhtta ovdamearkka dihte leat buozalmasvuohta dege eará deaddu čálgoágga. Dat lea dehálaš ahte diehtá lea čoahkkingeatnegasvuohta álbmotválljejuvvon orgánain, ja ahte viibama eai dieđit nu geahppadit. Juohke orgána jodíheaddjis lea ovddasvástádus das ahte praktihka lea suohkanlága mearrádusaid (**kommunelovens bestemmelser**) mielde. Bargu ii leat dábálaččat viibansivva, muhto sáhtta áibbas earenoamáš dilálašvuođain dohkkehuvvot.

OASSÁLASTIN

Boađe álohii áiggi. Buorre dáhpi lea boahtit moadde minuhtta ovdal go čoahkin álgá. Diet lea vuohki čájehit respektta ieš guhtet guimmiid doaimmahusaide ja áigegeavaheapmái. Okta buorre njuolggádus lea váldit áiggi buorástahttit daid eará čoahkkinoasseváldiid.

Jus it olle čoahkkimii áiggi juoga makkár dáhpuhusaide maid ii sáhtán diehtit ovddalgihtii de lea dehálaš addit dieđu čoahkinjodíheaddjái nu jođánit go vejolaš. Buvttet de áinnas dakkár sula áiggi man guhká don marjonat, áinnas nu ahte čoahkinjodíheaddji diehtá dan áiggi vai beassá dasa čatnasit.

SAJIS LEAT

Sihke du iežat ja earáid dihte lea hui dehálaš leat sajis čoahkkimis. Dat leat olu eará dinggat mat váldet min fuomášumi, muhto jus galgá oazžut mielde dan mii daddjo sárdnestuolus ja fáhtet buriid poeanggaid de lea dehálaš doalahit fokusa juste fal sárdnestullui.

Dat lea maid respeavttas sáhka dasa gii doallá sártni. Guođđit čoahkkima dan botta go debáhtta lea jodus ii berre dahkat. Jus dat šaddá váttis ferte orgána šaddat ovstaoavillii váldit dávjá bottuid vai čoahkináirasiin lea áigi finadit hissegis, geavahit telefonna, viežžat gáfe ja nu ain.

The background is a solid blue color. It features several overlapping, thin white lines that form large, irregular shapes resembling circles and ovals. These lines are arranged in a way that they seem to flow and connect different parts of the page, creating a sense of movement and depth. The text is centered in the lower half of the page.

3. Čoahkkinjod̄iheaddji

ÁTNEJODIHEADDJI

Dehálaš bargu sátnejodiheddjís lea háhkat luohttevašvuoda, vai áirasat dovdet iežaset oadjebassan. Sátnejodiheddji ii galgga, nu mot čoahkkinjodiheddji ii ge galgga, váldit ovttage beali muhto giedahallat buot áirasiid seamma árvvus. Sátnejodiheddji berre dovdat daid njuolggadusaid mat gusket orgánii. Sátnejodiheddji čoahkkinjodiheddjin galgá leat stádis ja dásset, snáhpis fuomášit, dovdat iežas kollegiuma ja dovdat áššiid bures. Sátnejodiheddji ferte leat čielggas ja dárkil, vai boasttuipmárdusat eai šatta. Dat ahte sátnejodiheddji dovdá daid formála njuolggadusaid mat gullet čoahkkinjodihheapmái, láhtte albmaldje buot áirasiiguin ja lea bealátkeahkes, lea dehálaš vai sáhtá čađahit čoahkkimiid álbmotválljejuvvon orgánain duhtadeaddji vuogi mielde. Várrogasvuodain leaikkastallat nu ahte ii ovttage bija unohasvuhtii sáhtá leat buorre vuohki háhkat posiitiiva vuoiŋa buoremussan áššemeannudeapmái suohkanstivrras dege fylkadikkis.

GII LEA ČOAHKKINJODIHEADDJI

Sátnejodiheddji muhtun suohkanis lea čoahkkinjodiheddji suohkanstivrras ja ovdagottis. Sátnejodiheddji fylkasuohkanis lea čoahkkinjodiheddji fylkadikkis ja fylkkalávdegottis. Jus sátnejodiheddjís lea viiban, de lea várresátnejodiheddji mii doaibmá sátnejodiheddjin ja čoahkkinjodiheddjin ja de välljejit áirasiid gaska muhtun sadjásašsátnejodiheddji dan čoahkkimii. Jus lea sihke sátnejodiheddjís ja várresátnejodiheddjís viiban, de goziha suohkandirektevra dege čoahkkinčáli ahte čoahkkima álggus välljejit sadjásašsátnejodiheddji ja sadjásašvárresátnejodiheddji čoahkkimii.

Suohkanlaš ja fylkasuohkan välljenmunis, gottiin, stivrrain ja ráđiin leat sullasaš njuolggadusat jodiheddji ja nubbijodiheddji ektui suohkanstivrras, fylkadikkis, ovdagottis ja fylkkaválggas.

Dehálaš bargu sátnejodiheddjái lea háhkat luohttevašvuoda, vai áirasat dovdet oadjebasvuoda.

Čoahkkinjodiheddji muitolistu

Dá lea muitolistu mas soaitá ávki čoahkkinjodihemiide álbmotválljejuvvon orgánain:

1

Čoahkkin rahppo

- a. Sávvat bures boahtima.

2

Čuorvut namaid

- a. Čoahkkáigeassit áirasiid logu geat leat boahán oktii várreláhttuiguin.
- á. Dohkkehit leago suohkanstivra mearridanválddis (badjel 50% boahán).

3

Jerrat leat go mearkkašumit gohččumii

- a. Jus eai leat makkárge dehálaš mearkkašumit čoahkkimii:

4

Julggaštit čoahkkima lobálaččat rabasin

- a. Dohkkehit áššelistu.
- á. Válljet beavdegirjji vuolláičálliid sátnejodiheddjiin, jus ii leat dahkkon olles válgaáigodahkii.

5

Giedahallat áššelistu áššiid

- a. Dohkkehit ovddit čoahkkima beavdegirjji jus ii dohkkehuvvon dien čoahkkima loahpas ii ge leat eará ládje dohkkehuvvon.

- á. Ovttaskas ášši áššelisttus:
 - ii. Čujuhit áššenummarii ja áššečilgehussii.
 - ii. Čujuhit dan evttohussii mii lea, ja njálmmálaččat refereret dasa.
 - iii. Inhabilitehta: Jus jerrojuvvo inhabilitehta ektui, de galgá dat debáhtta das. ja inhabilitehta ektui galgá mearriduvvot ovdal go ášši gieđahallet.
 - iv. Rabas sátnevuorru:
 - 1. Sátnevuorrolistu. Jus galgá áigemearri sátnevuorus: Čoahkkinjođiheaddji evttoha ja dat mearriduvvo.
 - 2. Jus galgá sárggis: Čoahkkinjođiheaddji evttoha ja dat mearriduvvo.
 - v. Evttohit mañidit evttohusa:
 - 1. Jus boahotá evttohus mañidit evttohusa, de dat gieđahallo dies oktan debáhtain ja jienastemiin, ovdal go jotket debáhtain ášši ektui. Áššemeannudeapmi joatká jus mañiduvvon evttohus ii váldo vuhtii.
 - vi. Markeret go debáhtta nohkká ja álgá jienasteapmi.
 - vii. Jienasteapmi:
 - 1. Markeret jienastanvuogi; leago geahččalan jienasteapmi, dege loahpalaš jienasteapmi.
 - 2. Go lea jienastuvvon de markerejuvvo boadus jienasteamis.

6

Go mañemuš ášši lea gieđahallon ja interpellašuvnnat ja eará vuodđojearaldagat leat vástiduvvon:

Beavdegirjji lohket jitnosit ja dohkkehit, jus ii galgga dohkkehuvt boahhte čoahkkimis. Dákko lea veahá ieš guđet lágan práksis suohkaniin. Muhto lea čielga ovdamunni jus beavdegirjji dohkkeuvvo seamma čoahkkimis, vai mearrádusat sáhttet biddjot johtui farggamusat.

7

Cealkit čoahkkima nohkan

Válljejuvvon beavdegirjji vuolláičállit čállet beavdegirjji vuollái ovttas sátnejođiheddjiin (čoahkkinjođiheddjiin) jus lea dohkkehuvt ovdal go čoahkkin lea nohkan.

4. Čoahkkináirras ja sáhavuorut čoahkkimiin

RÁHKKANEAMIT

Dat lea dehálaš ahte čoahkkínáirasat leat bures ráhkkanan čoahkkimii. Áššelistu ja áššečielggadeamit galget suohkanlága ([kommuneloven](#)) olis sáddejuvvot buori áiggis ovdal čoahkkima, vai buot miellahtuin lea buorre áigi lohkat buot dokumeanttaid. Eanas bellodatjoavkkuin digaštallet áššiid iežaset joavkočoahkkimiin, muhto lea dehálaš deattuhit ahte debáhtat galget dahkot dan rabas čoahkkimis, ii ge dain giddejuvvon joavkočoahkkimiin. Jus don galggat doallat sáhkavuoru, de fertet bures ráhkkanan.

LÁHTTEN

Juohke čoahkkínáirasii leat gáibádussan ahte láhttevuohki čuovvu dábálaš buori olmmošvieru. Dát mielddisbuktá praktihkalaččat:

- aiddolaš boahthin
- respeakta kollegiai, čoahkkimii ja čoahkkinjodíheapmái
- bivdit sáni givssitkeahtá čoahkkima
- positiivvalášvuohhta ja rabasvuohhta
- konstruktiivvalášvuohhta
- ođđa áirasiid earenoamážit vuhtii váldit
- luohtit, ja respekteret eará áirasiid
- sirre ášši ja persovvna
- ákkastallat iežas oainnuid áššálaččat
- ii guođđit čoahkkima go lea ain jođus
- váruhit ahte giellageavaheapmi čuovvu vuogas gohčodeami

BIVDIT SÁNI

Go čoahkkinjodíheaddji lea bidjan sátnevuoru rabasin, de lea dábálaš geiget gieđa jus áigu sáni bivdit ja doallá gieđa áimmus dassá go čoahkkinjodíheaddji registrere gii lea bivdán sáni. Jus lea gáiddusčoahkkín, de geavahuvvojit dat fuknšuvnnat mat leat heivehuvvon dasa. Čoahkkinjodíheaddji ráhkada sátnevuoru listu dan ráiddus maid čoahkkinjodíheapmi registrere. Čoahkkinjodíheaddji addá sáni vurrolagaid dan listu mielde.

Muhtun álkis njuolggadusat veahkkin sárdnideddjiide:

- Čujut čoahkkinjodíheaddjái olles sátnevuorus
- Ale sárdnit kollegiai dege muhtun ovttaskas áirasii, muhto dušše ald oppalaš oidnui.
- Dárkkis ahte buohkat čoahkkimis sáhttet sihke oaidnit ja gullat du.
- Ale huma beare jođánit. Geavat baicca unnit sániid.
- Leage olmmošlaš ja riekta.
- Čájjet ustitlašvuoda ja respeakta
- Doalat oanehaš ja čielga vuoruid main leat poeangat maid earát sáhttet ipmirdit. Muite ahte dávjá lea unnit sáhkavuoruin eambo vuolbmi go dain mat leat guhkit. Geavat áinnas iežat persovnnalaš stilla.

**BURES RÁHKKANEMIIN LEA BURES JOĐUS.
ÁLGOVUOĐĐUN GO RÁHKKANA SÁHKAVUORU,
SÁHTTÁ JEARRAT ALDDIS DÁID JEARALDAGÁID:**

- Mii lea sáhkavuoru ulbmil?
- Maid háliidan olihit sáhkavuoruin?
- Leat go earenoamáš bealit áššis mas guldaleaddjit beroštivčče?
- Man olu áiggi sáhtán geavahit?

**Dá leat dehálaččat go ráhkkana
sáhkavurrui:**

SÁHKAVUORU RÁHKKANIT

- Váldit vuodtu áššečielggadeamis oktan vejolaš mildosiiguin.
- Áinnas čállit daid deháleamos čoavddasániid ja jurddašit mot sáhtát buoremusat sátnádit njálmmálaččat.

**SÁTNEVUORU SÁHTTÁ ÁNNAS HUKSET DÁINNA
MINSTARIIN:**

- Váldde álohii oktavuoda čoahkkinjodiheddjiin, ja álgge sátnevuoru “sátnejodiheddji”, “jodiheddji”, “dirigeanta”, “čoahkkinjodiheddji” dege mii ain heiveš dan orgánii geasa galggat hupmat.
- Álgge sátnevuoru iežat váldo oainnuin (ingreassa), ja daja maid don áiggut evttohit mearrádussan jus dus lea iežat evttohus. Muite ahte dat lea dat maid álggos dajat, mii váldá eanemus fuomášumi.

SÁHKAVUORU HUKSEN

- Joatkke oanehis ovdanbuktimiin ášši deháleamos čuoggáiguin,
- Ákkastala iežat oainnu áššái. Okta njuolggadus sáhtta leat ahte geahččala ráddjet moatti čielga váldo ákkaide.
- Čoahkkáigease mottiin sániin, ja jus leaš dus evttohus mearrádussii, čujut dan njálmmálaččat ovdalگو biddjo čoahkkinjodiheddjái čálalaččat.
- Geargga sániin “giitu”, čielgasit čájehan dihte ahte leat geargan.

INTERPELLAŠUVNNAT JA VUOĐDU ADDON JEARALDAGAT

Suohkanlágas ([kommuneloven](#)) čuožžu ahte álbmotválljejuvvon orgánaid miellahtut sáhttet “bidjat jearaldagaid jodiheddjái čoahkkimis, maiddái áššiid birra mat eai leat áššelisttus”. Láhka ii geatnegahte jodiheddji dahje hálddahusa čuovvulit ollislaš vástádusain dege áššečielggademiin

Deavdin dihte dán mearrádusa suohkanlágas leat mánga suohkanstivrra ja fylkadikki mearridan iežaset njuolggadusaid dasa maid mii gohčodit vuodđu addon jearaldagat ja interpellašuvnnat.

Muhtun suohkaniin lea ordnet gos sii geat leat álbmotválljejuvvon sáhttet boahit priváhta evttohusain suohkanstivrras áššiid birra mat lunddolaččat gullet suohkanstivrra doaibmiguvlui. Suohkanstivrra iežas njuolggadusat bidjet meriid mot dat galgá dáhpáhuvat.

Suohkanstivrra dahje fylkadikki njuolggadusat berrejit sisdoallat mearrádusa interpellašuvnnaid ja vuodđu addon jearaldagas, vaikko vel priváhta evttohusaid ge.

INTERPELLAŠUVNNAT

Jus áiggut váldit bajás eambo prinsihpa áššiid de dat ovdanbuktojuvot dábálaččat interpellašuvdnan. Muite jus interpellašuvdna galgá čuovvuluvvot viidásabbot, de ferte suohkanstivrra dege fylkadiggi dahkat mearrádusa dan ektui main leat vejolaš láidesteamit čuovvoleapmái. Interpellašuvnnain lea dábálaš ahte interpellánta dege vástideaddji sáhttá buktit evttohusa mii váldo jienasteapmái. Diekkár evttohusat sáhttet, jus váldojuvot vuhtii, sáddejuvot suohkan direktivrii čielggadeapmái. Dávjá sáddejuvvojit diekkár evttohusat ovdagoddái dege fylkalávdegoddái, mii veardida viidáset áššemeannudeami.

Muhtun áirras ovddida interpellašuvnna čálalaččat sátnejodiheddjái muhtun áigemeari sisa, mii dábálaččat lea unnimusat vahkku ovdalgo suohkanstivrra dege fylkadikki čoahkkima. Dat dábáleamos lea ahte interpellašuvnnat ja vástádusat sáddejuvot áššin (vaikko liigeáššin) ovdal čoahkkima. Dat lea maid dábálaš doallat hui čavges gieđahallan áigemeari, ja ahte interpellánta ja vástideaddji oažžuba sáni guovtte gearddi, dat eará sárdnideaddjit ožžot sáni ovttá gearddi guhtege.

VUOĐDOJEARALDAGAT

Vuodđojearaldagat bohtet dábálaččat ovdán čálalaččat muhtun áirasis vassis áigemeari siste, ovdamearkka dihte unnimusat golmma bargobeaiivi ovdal čoahkkima suohkanstivrras dege fylkadikkis. Dat vuodđojearaldagat biddjojuvot, nu mot sátnevuorus ge, sátnejodiheddjái. Earret jearri ja vástideaddji eai sáhte earát searvat sátnemolsumii. Áirasa jearaldat ja vástádus čoahkkinjodiheddjais sáddejuvvojit dábálaččat áirasiidda ovdalgo čoahkkín álgá. Dat lea dábálaš ahte áirras oažžu sáni bidjan dihte iežas jearaldaga ovdan, ja de oažžu vástideaddji (dávjjimus sátnejodiheddji) sáni. Jearri oažžu liibba liigejearaldahkii ja vástideaddji oažžu liige vástádusa. Ráddjejuvvon sátnevuoru lea dábálaš. Dat ii biddjo ovdan evttohus diekkár vuodđojearaldagaid oktavuodas.

The background is a solid blue color. Overlaid on this are several white, thin lines that form a complex, abstract pattern. The lines are composed of straight segments and smooth, rounded curves. Some lines are vertical, while others are horizontal or diagonal. The overall effect is that of a stylized, geometric drawing or a modern logo element. The lines vary in thickness and some appear to be part of larger, partially visible shapes that extend beyond the frame.

5. Čoahkkimat álbmotválljejuvvon orgánain

Dán kapihttalis gávnnat oppalašgova mot sáhtttá čađahit čoahkkima muhtun álbmotválljejuvwon orgánas. Suohkanstivra dege fylkadiggi galgá suohkanlága ([kommuneloven](#)) ektui mearridit njuolggadusaid buot álbmotválljejuvwon orgánaide. Njuolggadusmearrádusas galgá sáhka dan álbmotválljejuvwon orgána doaimmahusa ektui, vejolaš mearrádusválddi ektui, dan áigodaga ektui man dihte orgána lea ceggejuvwon ja vejolaš eará guovddáš mearrádusat orgána doaimma birra. Álbmotválljejuvwon orgánat galgat álohii čuovvut dán njuolggadusmearrádusa. Dás vuolábealde gávnnat geahčadeami mas čilgejuvvojit dilálašvuoddat muhtun álbmotválljejuvwon čoahkkimis.

ŠLUPPU GEVAHIT

Čoahkkinjođiheaddjis berre leat šlubbu. Dat geavahuvvo markeret čoahkkinrahpama, jienastemiid ja čoahkkinloahpahemiid. Šlubbu geavahuvvo maid dai go čoahkkinjođiheaddji ferte heaittithit muhtuma geas lea sáhkavuorru bissehit rihkkuma čoahkkinjuolggadusain, ja go galgá bivdit jaskatvuoda lanjas dege guldaleddjiidsajis. Šluppu ferte jierpmálaččat geavahit. Jus šlubbu geavahuvvo šiggut muhtun áirasa sárdnestuolus, ferte dat leat bures guorahallon sátnejođiheaddji dege čoahkkinjođiheaddji bealis.

ČOAHKKIMA RAHPAN

Čoahkkimat fertejit álgit aiddolaččat. Áiddolaččat čoahkkima álggus dearpala čoahkkinjođiheaddji ovttá dege guovtti gearddi šluppuin vai jaskkodit lanjas. Dasto sávvá čoahkkinjođiheaddji bures boahtima čoahkkimii ja julggašta čoahkkima rabasin. Dat sáhtttá de markerejuvvo ovttain dearpalemiin šluppuin. Muhtun suohkanstivrrain dege fylkadikkiin lea árbevierrun álggahit čoahkkima “otná sániin”, ja dat sáhtttá heivehuvvot dakka manñil go čoahkkin lea rahppon. Nu maid jus sátnejođiheaddji háliida ovdanbuktin eará sáttasáni, ovdamearkka dihte mitosáni go muhtun lea vádjolan.

NAMMAČUORVUN – MEARRÁDUSVÁLDI

Manñil čoahkkima rahpama čurvet namaid dege eará ládje čađahit mii lea njuolggadusmearrádus dege dábálaš práksisa. Go lea nammačurvodeapmi de maid diedihit makkár áirasat leat diedihan jávkama, mitaluvvo maid makkár ágga lea guđes ge. Dát galgá formálalaččat dohkkehuvvot suohkanstivrras dege fylkadikkis. Jávkama ákkaid ektui ferte sátnejođiheaddji čájehit várrogasvuoda. Go lea čielgan, manñil nammačuorvuma, guđet áirasat leat boah tán, ja guđet lobálaš gohččojuvwon várreáirasiin leat boah tán (gohččojuvwon ortnetvuoru mielde manñil go áirasat leat diedihan lobálaš jávkama), galgá sátnejođiheaddji cealkit kollegia dohkkehuvwon. Badjel bealli suohkanstivrras dege fylkadikki áirasiin (oktan várreáirasiin mat leat boah tán) fertejit leat sajis vai suohkanstivrras dege fylkadikkis galgá mearridanváldi. Jus Suohkanstivrras dege fylkadikkis lea mearridanváldi, diediha sátnejođiheaddji dan ja cealká logu geat bohte juogo áirasiin ja várreáirasiin, ja maid dai leago mearridanváldi vai ii, šluppuin dearpala loahpas ovttá gearddi.

ČOAHKKINGOHČČUMA DOHKKEHEAPMI – ČOAHKKIN BIDDJO

Maŋŋil go suohkanstivrras dege fylkadikkis lea celkon mearridanváldi, čujuha sátnedođiheadđi gohččumii ja jearrá leat go mearkkašumit dasa. Dábálaččat eai leat mearkkašahtti mearkkašumit gohččumii, ja sátnedođiheadđi sáhtta cealkit: “Gohččun lea dohkkehuvvon. Čoahkkin lea lobálaččat biddjon”, ja dasto dearpala šluppuin.

DOHKKEHIT ÁŠŠELISTU

Go čoahkkin lea lobálaččat biddjon, čujuha sátnedođiheadđi dan áššelistui (beaiveortnet, agenda) mii lea biddjon čoahkkimii, ja jearrá leat go mearkkašumit áššelistui. Jus ležžet mearkkašumi, ovdamearkka dihte sávdadagat rievdadit ortnetvuoru, maid sátnedođiheadđi váldá vuhtii evttohit ahte kollegia mearrida. Nu maid dahkko jus sátnedođiheadđi háliida geassádit muhtun áššis áššelisttus. Dat lea beare dat álbmotválljejuvvon orgána mii sáhtta mearridit geassit ášši mii lea áššelisttus. Loahpas cealká sátnedođiheadđi ahte áššelistu (beroškeahtta ortnetvuoru rievdademiin giedahallamis) lea dohkkehuvvon, ja dasto dearpala šluppuin.

ÁŠŠEMEANNUDEAMI ÁLGIN

Áššemeannudeapmi álgá dainna lágiin ahte sátnedođiheadđi čielgasit cealká ahte ášši lea meannudeamis ja lohka áššenummára ja čielggadeami.

ČOAHKKINALMMOLAŠVUOHTA

Buot áššit galget giedahallot rabasvuodas, earret:

- Lágalaš geatnegahtton jaskatvuolta.
- Áššit mat gusket bargi láhkadilálašvuodaide
- Álbmotválljejuvvon orgána sáhtta mearridit gokčat čoahkkima:
- Go penšuvdnasuddjen ávžžuha dan

- Go almmolaš beroštumiid doahhtalusat ávžžuhit dan
- Go ihtet oidnosii dieđut čoahkkimis mat livčče sáhttit almmolaš ([offentleglova](#)) erremis dege almmolašlága erremis jus livčče čállon muhtun dokumeanttas.

HABILITEHTA

Jus lea sáhka veardidit muhtun áirasa habilitehta áššis, galgá habilitehtajearaldat mearriduvvot ovdal ášši giedahallet. Jus lea vejolaš dege čielggas ahte áirras lea inhabiilla áššis, galgá áirras buori áiggis ovdal čoahkkima cealkán dan sátnedođiheadđái, vai várrelahttu sáhttet gohččut dárbbu mielde ášši meannudit suohkanstivrras dege fylkadikkis.

Habilitehtajearaldaga giedahallá álbmotválljejuvvon orgána mii heive oktii hálddašanlágain ([forvaltningsloven](#)) ja suohkanlágain ([kommuneloven](#)). Son geasa guoská, ii oassálaste habilitehtajearaldaga giedahallamis, muhto sus lea vejolašvuolta čilget iežas dilálašvuoda. Jus várrelahttu lea gohččojuvvon su ovddas geas lea sáhka habilitehtas, váldá son dan saji go giedahallet habilitehtajearaldaga. Sátnedođiheadđi markere go áirras luohpá, ja go várrelahttu álgá, ovdal habilitehtajearaldaga álget giedahallat. Nu maiddá go lonuheapmi dáhpáhuvá jus áirasa celket inhabiilan. Jus áirasa celket inhabiilan muhtun áššis, de luohpá áirras ášši realitehtagiedahallamis, ja várrelahttu boahá sadjái. Sátnedođiheadđi markere dan ovdal ieš alddis ášši meannudeami ja go lea lonohallan maŋŋel ášši giedahallama. Inhabilitehta birra čujuhuvvo suohkanláhkii suohkanláhkii ([kommuneloven](#)), ja maiddá hálddašanláhkii Kapihttal II ([forvaltningsloven kapittel II](#)). Suohkan- ja ođasmahttindepartemeanta lea maid almmuhan bagadeaddji ([veileder](#)) dien suorggis.

Jus sátnedođiheadđji vároha vejolaš inhabilitehta, de sáhtta son váldit iniciatiiva ja gohččut várrelahttu/várrelahtuid sidatkeahhtá, vaikko dat guoskevaš áirras/áirrasat eai leat ge diedihan dan birra.

DIGAŠTALLAN

Digaštallan ságastala ieš alddis dan digaštallama dege debáhta birra čoahkkimis, dás leat vassis njuolggadusat.

Sáhkavuorrolistu

Go sátnedođiheadđji lea lohkan áššenummára ja áššetihtela – ja mearridan vejolaš habilitehtajearaldagaid ja jearaldaga gokčat uvssaid – ja de čájehan dan árvalusevttohusii mii lea biddjon (dán lohket bajás dege geardduhit čoahkkáigeassin hámis), jearrá sátnedođiheadđji leago oktage gii bivdá sáni. Sii geat háliidit sáni, geigejit gieđa, ja sátnedođiheadđji čállá sin sáhkavuorrolistui dan ortnegis masa sii diedihit nu guhká go sáhkavuorru bistá. Praktikalaš ortnet maid sátnedođiheadđji sáhtta evttohit ja oažžut dohkkehuvvot kollegias, lea ahte áirrasat geain leat iežaset evttohusat juo álggu rájes ášši meannudeamis markerejit dan ja biddjojuvvojit vuosttažin sátneduorrolistui.

Sárdni sátnedođiheadđjái

Sáhkadoalli sáhtta njuolggá sárdnidit sátnedođiheadđjái ja rahpat iežas sáhkavuoru gohčodanhámiin “sátnedođiheadđji”. Sáhkadoallit eai galgga sárdnidit guldaleddjiide eai ge muhtun vassis áirasii. Dan galgá sátnedođiheadđji gozihit ahte nie dahkko.

Sátnedođiheadđji rolla sátnevuorus.

Suohkanstivrras- dege fylkkadikkičoahkkimis lea sátnedođiheadđji vuosttažettiin čoahkinjođiheadđjin. Sátnedođiheadđji ferte čuovvut šiehtadallamiid gozuid alde, ja sátnedođiheadđjis berre leat fuomášupmi dasa mii lea válđoášši sus gii sárdnida.

Jus muhtun sáhkadoalli spiehkasta olggobeallái ášši maid leat gieđahallama, de sáhtta sátnedođiheadđji botket ja bivdit sáhkadoalli doallat iežas áššái, muhto dáikko ferte sátnedođiheadđji čájehit viiddisvuoda. Sátnedođiheadđji sáhtta addit konkrehta áššedieđuid ja nu ain mat leat áigeguovdilát ášši debáhta ektui, ja sátnedođiheadđji ferte mottiin sániin njulget vejolaš boasttuipmárdusaid mat sáhttet ihttit. Sátnedođiheadđji ii berre gal eambo viidát kommenteret sáhkavuoruid mat leat dollon.

Sátnedođiheadđji sáhtta čoahkinjođiheadđjin áššáskuhttit cealkámušaid mat sáhttet boahit debáhtas juogo bissehit sáhkadoalli njálmálaččat dege geavahit šluppu. Nu maid galgá sátnedođiheadđji gozihit ráfi lanjas, ja guldaleddjiid sajiin. Jus sátnedođiheadđji áigu oassálastit debáhtas, de ferte sátnedođiheadđji iežas bivdit sáhkavuorrolistui, ja várresátnedođiheadđji ferte de doaibmat sátnedođiheadđjin go son doaibmá áirrasrollas ja doallá sártni.

Muđui ferte sátnedođiheadđji doallat ortnega dain evttohusain mat bovdet ovdan áššis ja ráhkkanit jienasteapmái.

Várresátnedođiheadđji rolla

Várresátnedođiheadđji rolla berre praktikalaš sivaidd geažil čohkkát sátnedođiheadđji bálddas.

Várresátnedođiheadđji galgá veahkehit sátnedođiheadđji čoahkkimis.

Dan botta go sátnedođiheadđji sáhkavuorus doallá iežas fuomášumi guldaleddjiide, ferte várresátnedođiheadđji doallá fuomášumi dan mii muđui lea lanjas, ja earenoamážit gozihit ahte sáhkavuorrolistu lea čađat áigeguovdil.

Jus sátnedođiheadđji lea iežas bidjan sáhkavuorrolistui de galgá várresátnedođiheadđji váldit badjelasas čoahkinjođiheami ja doaibmat sátnedođiheadđjin dan botta sátnedođiheadđji manná áirasiin ja oassalasta debáhtas. Sárdnestuolus gohčoduvo várresátnedođiheadđji “sátnedođiheadđji” go várresátnedođiheadđji doaibmá čoahkinjođiheadđjin/sátnedođiheadđjin.

Sáhkaáigi

Mánge suohkanstivrra dege fylkadikki leat mearridan njuolggadusaid sáhkavurru, dás gohčoduvon sáhkaáigi. Sátnedođiheadđji sáhtá lihkká evttohit ráddjejuvvon sáhkaáiggi go debáhtta lea mannan muhtun áiggi, ja diekkár ráddjemii orro dárbu. Evttohus ráddjejuvvon sáhkaáiggi galgá álbmotválljejuvvon orgána mearridit. Sierra lágat ráddjejuvvon sáhkaáiggi sáhttet maid leat njuolggadusčadnon dege práksisa geažil bohtán. De sáhtá leat ávkkálaš ahte sátnedođiheadđji addá dieđu dan birra. Sátnedođiheadđji čoahkinjođiheadđjin ferte dárkkistit ahte dat biddjon áigemearri doalahuvvo. Diimmuin gozihit áiggi sáhtá leat dárbbášlaš veahkkeneavvu dien oktavuodas. Go sáhkaáigi lea nohkan, dadjá sátnedođiheadđji “sáhkaáigi lea nohkan” ja dearpalastá geahppadit šluppuin.

Replihkka

Dat lea dábálaš addit replihkka vejolašvuoda. Dat addo dakka maŋnil muhtun sáhkavuoru ja ovdal eará sáhkadoalli lea sáhkavuorolisttus. Son guhte háliida replihkka, geige álbmui guvttiin suorpmain dan botta go sáhkadoalli doallá iežas sáhkavuoru. Replihkka galgá leat hui oanehaš ja njuolga vástádus sáhkavurru. Sátnedođiheadđji galgá geahččat bearrái ahte replihkka gártá replihkkan ii ge fal sáhkavuorrun. Dat ii leat vejolaš oažžut replihkka replihkkii, muhto son geas lei dat álgo sáhkavuorru sáhtá bivdit vástádusa.

Sáhcu

Sátnedođiheadđji sáhtá evttohit sázu go muhtun ášši orro doarvái čalmustahhton. “Sáhcu” mearrkaša ahte biddjo loahppasáhcu sáhkavuorrolistui, ja eai sáhtte šat bivdit sáhkavuorrolistui. Evttohit sáhču galgá dahkat jienasteami vuolde ja šluppuin dearpaluvvot. Go lea mearriduvvon ahte biddjo sáhcu, sáhtá čoahkinjođiheadđji dadjat “Sii geat bivdet sáni ovdalge sáhcu biddjo, dahket dan dál dan ovdalge boahhte sáhkadoalli oažžu sáni” dege “sii geat bivdet sáni ovdalge sáhcu biddjon, dahká dan dán botta go boahhte sáhkavuorus lea sáni”, de sii geat bivdet sáni, čállojuvot sáhkavuorrolistui. Dát gesso čoahkkái, ja sáhcu biddjo. Dát markerejuvvo šluppuin. Jus boahá evttohussan maŋnel go sáhcu lea biddjon de sáhtá sátnedođiheadđji rahpat viiddidit debáhta dan ođđa evttohusa ektui.

Sáhkavuoru loahpaheapmi

Sátnedođiheadđji markere ahte sáhkavuorru loahpaheami sániiguin: “Debáhtta lea loahpahuovon”, ja de dearpaleastá šluppuin

BEAIVEORTNEGII

Muhtun árras gii bivdá sáni beaiveortnegii, geige gieđa ja lohka “Beaiveortnegii”. Dat árras oažžu sáni olggobealde dan sáhkavuorro listu mii lea biddjon.

Beaiveortnegii sáhtá muhtun árras oažžut sáni evttohit ráddjejuvvon sáhkaáiggi, evttohit sázu, buktit vuosttildanákkaid ášši meannudeapmái, cealkámuša jienasteapmái dege diehtujuohkimii mii guoská čoahkkima loahpaheapmái. Son guhte oažžu sáni beaiveortnegii, oažžu ráddjejuvvon sáhkaáiggi ja dábálaččat oažžu sáni dušše ovttá gearddi. Dat árras ii sáhte mannat daid realisttalaš čuoggáide dan

áššis maid leat giedahallama, go sus lea sátnevuorru beaiveortnegis. Dákko ferte čoahkkinjodiheddji doalahit hui čavga práksisa. Beaiveortnega birra galgá hui oanehis debáhtta.

MANJIDANEVTTOHUS

Evttohus manjdit sáhttá biddjot ovdan vaikko goas go ášši lea giedahallama vuolde suohkanstivrras. Jus manjidanevttohus boahtá ovdán, galgá dat dakkaviđe giedahallojuvvot. Sátnejodiheddji jearrá áigu go oktage sáni manjidanevttohusii. Sii geat bivdet dan biddjojit sierra sáhkavuorrolistui ja ožžot sánit dušše manjidanevttohusii. Go dáin sáhkavuoruin lea leamašan sátni, jienastuvvo manjidanevttohus. Jus dat mearriduvvo, loahpahuvo áššemeannudeapmi dien čoahkkimis. Jus manjidanevttohus ii válde vuhtii, joatká debáhtta dan álgo sáhkavuorrolistu mielde.

OVDANBUKTIN JA GEASSÁDEAPMI EVTTOHUSAIN

Dat áirras geas lea sáhkavuorru ovdanbuktá evttohusa sárdnestuolus, ja addá dan čálalaččat sátnejodiheddjái dege sádde elektrovnnalaččat jus lea suohkan dege fylkasuohkan geavahit diekkár metoda. Buot evttohusat mat eai leat gesson ruovttoluotta sáhkavuoru botta, bohtet jienasteapmái. Muhtun áirras mii lea ovdanbuktán evttohusa, sáhttá geassit dan

ruovttoluotta ovdal jienasteami. Jus evttohus gesso ruovttoluotta, sáhttá dat seamma evttohus ovddiduvvot ođđasit eará áirasis.

Dat lea vejolaš sihke ovdanbuktit ja geassit evttohusa ruovttoluotta manjel go sáhcu lea biddjon, muhto ii berresii dahkat dan. Jus lihkká boahtá evttohus manjil go sáhcu lea biddjon, de lea sátnejodiheddji guhte guorahallá evttohusa sihkkut sázu.

Eanjkilmearrádus lea mearrideapmi mii lea mearrideaddji ovttaskas dege mánga persovnaide rivttiid ja geatnegasvuodáide.

Diet mearrádusat galget vuodúštuvvot.

Áššečielggadeamis lea alo fágalaš vuodúšteami, maid bidjá vuodđun jus fal doarju evttohuvon mearrádusa. Jus dat álbmotválljejuvon orgána dahká eará mearrádusa go dat maid suohkandirektevra lea evttohan de dat ferte vuodúštuvvot.

Diekkár vuodúštusa berre ovdanbuktit čoahkkimis.

Eanjkilmearrádusaide ovdamearkan lea suohkana geavaheapmi ovdadastinvuoigatvuohta konsešuvdnaáššiin, lobit plánaid ja huksenlágaid mielde ja nu ain.

The image features a solid blue background with several overlapping, thin white circles of varying sizes. The circles are arranged in a way that they appear to be part of a larger, abstract composition. The text '6. Jienasteapmi' is positioned in the lower right quadrant, partially overlapping one of the circles.

6. Jienasteapmi

Go sátnedođiheadđji čoaħkkinjodđiheadđjin lea cealkán ahte debáhtta lea noħkan, váilu vel jienasteapmi, mii lea mañemus oassi áššemeannudeamis suohkanstivrras dege fylkadikkis. Eanaš áššit mearridit dábálaš eanetloguin.

JIENASTANGEATNEGASVUOHTA

Suohkanlága ([kommuneloven](#)) ektui lea dain áirasiin geat leat suohkan dege fylkasuohkan čoaħkkimis, riekti ja geatnegasvuohta jienastit. Dát jietnageatnegasvuohta lea doaimmas buot álbmotválljejuvvon orgánain mat leat ceggejuvvon suohkanlága ([kommuneloven](#)) njuolggadusaid ektui. Nu daddjon suohkanstivrras, fylkadikkis, ovdagottis, fylkaovdagottis ja juohke suohkanlaš dege fylkasuohkanlaš lávdegottiin, stivrrain, ráđiin dege válddiin. Dat ii leat vejolaš guodđit čoaħkkima nu ahte ii jienas. Jus jienasteapmi lea ovtadássásaš de lea čoaħkkinjodđiheadđji jietna mii mearrida. Válggain ja bargofálu mearrádusain lea vejolaš jienastit guoros jienain.

JIENASTANVUOHKI

Jus digaštaladettiin lea ovddiduvvon spiehkastat evttohus árvalusevttohusas de lea sátnedođiheadđjis dehálaš bargu oažžut suohkanstivrra duohta oaivila dain ovdanbukton evttohusaid bokte maid loahpas galget jientastit. Dat lea vuogas cavgileapmin ahte sátnedođiheadđji debáhta manadettiin oažžu alcces oaivila mot jienasteapmi galgá biddjot oažžun dihte mearrádusa mii lea eanetlogu duohta oaivila mielde. Muhtun dábálaš vuohki dien dahkat lea álgit dainna mii sátnedođiheadđji mielas lea eanemus “badjelmearálaš” evttohus.

Sátnedođiheadđji čoaħkkinjodđiheadđjin ovdanbukta evttohus mot jienasteapmi galgá čađahuvvot. Jus sátnedođiheadđji eahpida mot dán galgá dahkat, de sáhtá ávkkálaš ahte sátnedođiheadđji gohču joavkojodđihedđiid iežas lusa, ja šaddá

ovstaoavillii singuin mot jienasteapmi galgá biddjot. Go sátnedođiheadđjis lea válmmas evttohus mot jienasteapmi galgá čađahuvvot, de juohká sátnedođiheadđji dan orgána doħkkeheapmái ja dearpala šluppuin go dat lea doħkkehuvvon.

Jienastemiiguin ferte sátnedođiheadđji cealkit čielgasit jienastantemá, jienastanvuogi, leago geahččalanjienasteapmi vai loahpalaš jienasteapmi, go albma jienasteapmi álgá (šluppu geavahit), ja go lea heaittihuvvon ja loahpas boaduscealkámuš (šluppu geavahit).

Jienasteamit sáhttet čađahuvvot muhtun daiguin vugiiguin:

- Rabas jienasteapmi jaskes doħkkehemiin: Go ii oktage, vaikko vel bivdet ge dan, daja vuostá evttohusa maid čoaħkkinjodđiheadđji lea bidjan ovdan. Sátnedođiheadđji sáhtá diekkár dilálašvuodain cealkit ahte ii leat oktage vuosttildan evttohusa, mii de ipmirduvvo ovttajienalaččat doħkkehuvvon. Dearpaleastá šluppuin.
- Rabas jienasteapmi giehtageigemiin vai ii: Dá leat dábáleamos jienastanvuohki. Sátnedođiheadđji lohka o.m.d.: “ sii geat leat mielas evttohussii, čohkkájit jaska, sii geat jienastit vuostá, geigejit gieđa. Dál jienastuvvo.
- Rabas jienasteapmi: Sáhtá maid dáhphuvvat nu ahte nubbi bealli kollegias čuoččasta dan sadjái go gieđa geiget.
- Rabas jienasteapmi: Sáhtá maid dáhphuvvat nu ahte áirasiid namaid čurvot vurrolagaid ja sii fertejit de vástit juo dege ii jienastantemái.

- Čálalaš jienasteapmi: Dat lea vejolaš ávkkástallat čálalaš jienasteami gorreválggas ja virgáдемиguin. Eanetlogu válggain lea vierrun doallat čálalaš jienasteami jus okta dege mánga áirasa bivdet dan. Dát mearráduš ii leat fievrreduvvon ođđa suohkanláhki, ja leat mánggat oaivilat dasa ahte lea go ain lobálaš, geahča kapihttala čálalaš jienasteami birra.

Dat leat earenoamáš mearrádušat lágas jienasteamiid ektui válggain ja virgáдемиin, vejolaš ásaheapmi parlamentarismmas ja viiddiduvvon rabasággiid mearrideamis válgalanjain ja guovttebeaivásaš válggas. Dan birra ii daddjo vuđolabbot dás.

Bušeahhta ja ekonomiiaplána leat mearrádušat maid suohkanstivra ja fylkadiggi leat geatnegahtton čuovvut. Dan dihte ferte dakkár jienastanortnega čuovvut mii sihkarastá ahte mañemus instánsas dahket mearrádusa oktasaš bušeahhta evttohusa ja ekonomiiaplána. Dat lea áibbas lunddolaš ahte earjalpoasttaid ja earjalmearrádušaid digaštallet ja de jienastuvvo ovttaid mielde ovdal dat loahpalaš jienasteami mii fátmasta oktasaš evttohusa bušehttii ja ekonomiiaplánii.

JIENASTANORTNET

Jienastanortnet sáhtá mánga áššis leat dehálaš. Jus ii leat ovttaoaivilvuohhta jienastanortnegii, de mearrida álbmotválljejuvvon orgána ieš jienastanortnega dábálaš eanetloguin.

Jus lea beare okta evttohus realitehtameannudeapmái lea ášši čielggas, de jienastuvvo vuostá dege miedíha dan evttohusa (árvalusevttohussii mii lei čoaahkimii biddjon).

Jus leat ovddiduvvon mánga evttohusa, sáhttet váldit daid vissis ortnegis. Dat dábáleamos lea ahte dat eanemus “badjelmearálaš” evttohus váldo jienasteapmái álggos. Dat lea dehálaš guovtti siva geažil: Vuosttažettiin lea dehálaš prinsihppa ahte

jienastuvvo buot evttohusaid ektui mat leat biddjon ovdan áššemeannudeames. Nubbi lea dat ahte rahppo ortnetlohku vai sáhtá jienastuvvot subsidiáralaččat, mii mearkkaša evttohusa mii leat jur nu “badjelmearálaš” ja masa eatnat sáhttet guorrasit. Jus leat guokte evttohusa, sáhtá leat riektá bidjat dien guokte vuostálaga vejolaš jienasteamiin. Diekkár čovdosiin sáhtá leat vuogas álggos váldit jienastangeahččaleami ja dainna alternatiiva jienasteami. Alternatiiva jienasteapmi mearkkaša ahte guokte evttohusa biddjojuvvojit vuostálaga, o.m.d ná: “Sii geat jienastit A evttohusa orrot jaska, dan sadjái go sii geat jienastit Á evttohusa čájehit jienasteami. Dál jienastuvvo.” Loahpalaš jienasteami jienastuvvo miehtama dege vuostá dan evttohusa mii oážžut eanemus jienaid dan alternatiiva jienasteami.

Jus leat golbma evttohusa, sáhtá čoaiddus leat álggos váldit geahččalanjienasteami gos jienastit miehtama dege vuostá dan earjalis evttohusa. Jus leat guokta dain evttohusain mat measta ožžot seamma olu jienaid ja goappašagain leat eanemus jienat (simpalis eanetlohku, muhto ii fal absoluhtta eanetlohku), sáhtá leat vuogas ođđasit váldit jienastangeahččaleami alternatiiva jienasteamiin. Dan loahpalaš jienasteami jienastuvvo de vuostá dege miehti dan evttohussii mii oáččui eanemus jienaid jienastangeahččaleami (vejolaš 2. Jienastangeahččaleami)

EANETLOGU HÁMIT

Doahpagat mat geavahuvvojit, ja daid mearkkašumit:

- Gealbudahtti eanetlohku: Láhka- dahje láhkaásahusmearrádusa oassi
- (o.m.d. 2/3) orgána miellahtuin galget jienastan.
- Parlamentarismmalaš ásaheami galgá eanetlohku dain miellahtuin geat leat bohtán.
- Dábálaš eanetlohku: oaivilduvvo eanetlohku dain jienastuvvon jienain dan álbmotválljejuvvon orgánas.
- Unnit eanetlohku: oaivilduvvo ahte muhtun evttohus lea olihan eanemus jienaid, muhto lihkká beali unnit dain jienastuvvon jienain.

ČÁLALAŠ JIENASTEAPMI

Ođđa suohkanlága mielde leat ieš guđetlágan oainnut man olu lea vejolaš doallat čálalaš jienasteami eanetlogu válggas dan konstitueren čoahkkimis. Suohkan- ja ođasmahttindepartemeanta lea dulkoncealkámušas 7. gollgotmánu 2019s ([tolkingsuttaleise 7. oktober 2019](#)) konkluderen ahte jienasteamit galget dáhpáhuvat rabasvuodas čoahkkimis jienastančájehemiin. KSas lea eará oaivil, ja oaivvilda ahte nu guhkká go eksplisihalaččat ii boađe ovdán gielddus čálalaš jienasteapmái lágas, dadjá mánggajagáš práksis ja lobálašvuodaprinsihppa ahte válggat sáhttet čálalaš jienastemiin go unnimusat okta miellahttu orgánas gáibida dan. KSa advokáhtaid veardideami gávnnat dás ([her](#)).

Gorreválggain ja virgáдемиin lea liiba čálalaččat jienastit. Jienastanovttaláganvuodas virgáдемиin (nuppi jienasteamis) mearriduvvo virgádeapmi čoahkkinjodíheaddji duppaljienain. Čoahkkinjodíheaddji ferte diekkár dilálašvuodain almmuhit maid son jienastii. Jienastanovttaláganvuodas válggain eanetlogu válggaid čađaheamis (nuppi jienasteamis) mearriduvvo váлга vuordáдемиin. Guoros jienat leat gustojeaddji jienat.

Guoros jienat leat gustojeaddji jienat.

Guoros jienat leat gustojeaddji jienat.

BEAVDEGIRJELASÁHUS

Suohkanlágas ([Kommuneloven](#)) eai leat mearrádusat beavdegirjelasáhusaid geahččat, muhto leat doallelaš sivat dasa ahte earjaláirasat dahje joavkkut ožžot liibba ovddidit iežaset spiehkasteaddji oainnu, váruhuvo ahte dat ii leat unohas hámis ii ge badjelmearálaš guhkki. Beavdegirjelasáhus ovdanbukto áinnas čoahkkimis nu ahte šaddá oassin šiehtadallamiidda. Jus biddjo ovdán marjil jienasteami áššis, sáhtta leat ávkálaš ahte čoahkkinjodíheaddji mearrida galgá go beavdegirjelasáhusa dohkkehit.

Jus čoahkkinjodíheaddji ii dohkket beavdegirjelasáhusa, ja dat vuosttilduvvo čoahkkinjodíheaddji hilguma, sáhtta dat álbmotválljejuvvon orgána jienastemiin mearridit galgá go beavdegirjelasáhus dohkkehuvvot beavdegirjái vai ii.

li dábálaččat galgga beavdegirjelasáhus biehttaluvvot. Dás ferte geavahit govttolaš árvošteami.

7. Čoahkkin loahpaheapmi

Dohkkehit beavdegirjji (čoahkkingirjji)

Beavdegirji galgá čállot, dahje čoahtkingirji nu mot bohtá ovdan suohkanlágas, šiehtadallamiin buot álbmotválljejuvvon orgánain. Suohkanstivra dege fylkadiggi bidjá lagabuidda njuolggadusaid dasa.

Beavdegirji unnimus sisdoallu berre leat:

- oahkkima áigi ja báiki
- geat bohte ja geat ledje diedihán sii eai boađe
- makkár áššit gieđahallo
- makkár mearrádusat dahkkojuvvo
- jienastanboađus
- makkár evttohusat biddjojuvvoje ovdán ja mii lei jienastanboađus

Suohkanláhka ([Kommuneloven](#)) sisdoallun leat vassis gáibádusat čoahtkingirji sisdollui ja makkár dieđut galget bohtit ovdan. Dat lea earenoamáš dehálaš ahte jienastanboađus ilbmá. Sihke boađus jienasteamis ja makkár bellodagat jienastedje guđe ge evttohussii mearrideapmái galgá bohtit ovdan čoahtkingirjiis. Jus bellodagat juohkásit ja jienastit ieš guđet ge evttohusaid, dahje lea okta dahje eambbo bealátkeahtes olbmot orgánas, de lea nu ulbmil dán mearrádusas ahte dat persovnnat geaidda dát guoská berreit almmuhuvvot nama mielde geat sii leat vai lea vejolaš diehtit maid guhtege álbmotválljejuvvon áirras lea jienastan.

Dat lea marjit áigái dehálaš ja ássiid vejolašvuohta bidjat ovddasvástádusa daidda álbmotválljejuvvon áirasiidda jienastemiid ektui, ahte čoahtkingirji čájeha maid guhtege bellodat leat jienastan. Čoahtkingirji lea ovddasvástádus gozihit ahte beavdegirji čállo ja dat lea hálddahuš guhte čállá.

Beavdegirji lea álbmotválljejuvvon iežas čoahtkingirji. Dát ferte dohkkehuvvot, juogo čoahtkingirji loahpas, nu ahte muhtun oazžu válldi dasa, dahje nu ahte dat biddjo ovdán dohkkeheapmái orgána bohtte čoahtkingirjiis.

Go ii beasa makkárga mearrádusa bidjat johtui ovdalga beavdegirji lea dohkkehuvvon ja vuolláičállon, lea dasto dehálaš ahte beavdegirji dohkkehuvvo nu jođánit go vejolaš.

ČOAHTKINGIRJI LOAHPAHEAPMI

Go áššekárta leat geargan gieđahallamis ja beavdegirji vejolaččat lea dohkkehuvvon, dieđiha sátnegođiheadji dahje čoahtkingirjiheadji ahte nu lea ja čoahtkingirji lea loahpahuvvome, dasto čoahtkingirjiheadji cealká: “Čoahtkingirji lea loahpahuvvon”, de vel dearpaluvvo šluppuin ovttá gearddi.

The background features a dark blue field with several overlapping, thin white circles. A central figure, resembling a stylized person or a specific symbol, is formed by the intersection of these circles. The figure has a small circle at the top, a larger circle below it, and a very large circle at the bottom. The text '8. Gáiddusčoahkkimat' is centered horizontally and partially overlaps the lower part of the central figure.

8. Gáiddusčoahkkimat

Suohkanláhka addá vejolašvuoda doallat gáiddusčoahkkimiid álbmotválljejuvwon orgánain. Dat lea suohkanstivra dahje fylkadiggi ieš mat mearridit ahte čoahkkimat álbmotválljejuvwon orgánaid sáhttet doallat gáiddusčoahkkimin. Covid-19 pandemija oktavuodas bijai Suohkan- ja ođasmahttindepartemeanta gaskaboddosaš lánkanjuolggadusa mii attii stuorat saji gáiddusčoahkkimiid doallat.

Dan dihte mii dán kapihttalis geahčadit vuđolabbot gáiddusčoahkkimiid vejolašvuontan čađahit čoahkkimiid álbmotválljejuvwon orgánain. Mii gáiddusčoahkin lea, goas berre doallat gáiddusčoahkkima, mii dárbbahuvo ráhkanemiide ja mot čađahit buori gáiddusčoahkkima?

MII GÁIDDUSČOAHKKIN LEA?

Gáiddusčoahkkimat leat regulerejuvwon suohkanlágas ([kommuneloven](#)). Gáiddusčoahkkimat miellidduktet ahte čoahkkinoasseváldit eai čohkká seamma lanjas, muhto sáhttet lihka, teknikkalaš veahkkeneavvuiguin, sihke oaidnit, gullat ja hupmat guhtet guimmiideasetguin.

GOAS SÁHTTÁ DOALLAT GÁIDDUSČOAHKKIMA?

Sáhttet leat olu sivat manin ferte čoahkin čađahuvvot gáiddusčoahkkimin, nu ahte ferte álohii váldot lokála veardideapmi. Okta dehálaš eaktu mii berrešii deaddit lea ahte suohkanstivra dahje fylkadiggi lea ieš mearridan ahte čoahkkimat álbmotválljejuvwon orgánaid sáhttet čađahuvvot gáiddusčoahkkimin.

Gáiddusčoahkkimat sáhttet ovdamearkka dihte leat alternatiivan suohkanii dahje fylkasuohkanii go leat čielga áššemearrádusat mat galget giedahallot.

Go suohkanstivra dahje fylkadiggi lea bidjan vejolažžan doallat gáiddusčoahkkimiid álbmotválljejuvwon orgánain de lea váldonjuolggaduslaččat válljenmuni jodíheaddji guhte mearrida galgá go gohččut gáiddusčoahkkimii

vai ii. Muhto lea vejolaš bidjat čoahkinplána dan álbmotválljejuvwon orgánii gos eambo čoahkkimat biddjojuvvojit gáiddusčoahkkimin. Čoahkinplána mearrida álbmotválljejuvwon orgána ieš.

RÁHKKANEAMIT

Dat leat mánga ráhkkaneami mat berrejit dahkkot ovdalگو čađaha gáiddusčoahkkima. Vuosttaš jearldat mii bohtá lea makkár teknikkalaš čovdosa galgá válljet. Dat gávdnojit olu čovdosat márkanis, nu ahte lea dehálaš digaštallat makkár dárbu lea lagasbirrasis. Dan seammás ferten dat teknikkalaš čoavddus váldit vuhtii lánkagáibádusain dannego gáibádusat mat gusket čoahkkimiidda álbmotválljejuvwon orgánaide, gusket maiddá gáiddusčoahkkimiidda.

Mii berre veardiduvvot go suohkan dege fylkasuohkan galgá válljet teknikkalaš čovdosa? Dárbbut lunddolaččat rievddadit, muhto dat lea dehálaš vuhtii váldit:

- Áddehahti: Digitála máhtut rievddadit ja dat lea dehálaš ahte lea áddehahti nu bures go vejolaš vai dat earkil čoahkináirras oážžu positiiva vásáhusa ja dovdá iežas áimmahuššan.
- Jietna- ja govvakvalitehta: Vai galgá oaidnit, gullat ja kommuniseret nuppiiguin de lea dehálaš ahte jietna- ja govvakvalitehta lea buorre.
- Bádden: Almmolaščoahkinastin galgá maid dahkot gáiddusčoahkkimiin. De sáhttet ássit čuovvut gáiddusčoahkkima digitála, dasa lássin sáhtta maid maŋŋil geahččat gáiddusčoahkkima.

- Debáhtadoaimmat: Vai oažžu buori ja njuovžilis digitála čoahkkima lea dehálaš ahte leat doaimmat mat álkidit čoahkkináirasiidda bidjat iežaset sáhkavurrui, jienasteamis čájehit jiena ja nu ain.
- Šearbmajuohkin: Berre leat vejolaš juohkit šearpma vai čoahkkináirasat sáhttet oaidnit dehálaš presentašuvnnaid, áššeoivddidusaidda ja nu ain.
- Rašesvuohka: Digitála infrastruktuorra lea eaktun beassat geavahit digitála vearjuid árgabeaivvis. Olu sajiin riikkas lea dát rašesvuohka ja danne berre leat vejolaš oassálastit telefonna bokte njálmmálaččat jus neahtta gáhččá eret.

Dat lea dehálaš čielggadit dieid jearaldagaid ovtasráđiid IT-ossodagain, oažžun dihte buriid rávvagiid, muhto maiddái máhcahemiid dasa mii sáhtášii čađahuvvot. Eará siiva fas lea ahte IT-ossodat ferte dovdat dan teknihkalaš čovdosa mii válljejuvvo vai besset addit veahki ja doarjaga daidda áirasiidda geat dárbbahit dan.

MOT ČAĐAHIT BUORI GÁIDDUSČOAHKKIMA?

Gohččun

Seamma vugiin go sáddejit gohččuma dábálaš čoahkkimii álbmotválljejuvvo orgánas, galgá maid sáddejuvvo gohččun gáiddusčoahkkimiidda. Gohččun galgá sáddejuvvo orgána miellahtuide buori áiggis. Dat lea dehálaš vai čoahkkináirasat ožžot buori áiggi ráhkkanit.

Gohččumis berre, lassin áššelistui ja áššebáhpriidda, čuovvut mieldde bagadallan mot beassá sisa gáiddusčoahkkimii.

Čoahkkin galgá maid dieđihuvvot ávkkálašvugiin, ja áššelistu galgá leat álki gávdnat olbmuid.

Geahččalančoahkkin

Iskan dihte doaimmá go visot nu mot galgá, de lea vuogas čađahit geahččalančoahkkima. Dan čoahkkimis berre čoahkkinjođiheaddji, čáli, teknihkalaš doarjja ja muhtun guhte sáhtta iskat čovdosa oassálastit. Geahččalančoahkkimis berre iskat ahte buot doaimmá nu ja leago jietna- ja govvakvalitehta dohkálaš. Vejolaš boasttuvuođat ja váilevašvuođat berrejit divvojuvvo nu jođanit go vejolaš. Dat sáhtta maid leat vuogas iskat čovdosiid mánga osiin: Dihtor, mobiila, neahttabreahtta ja nu ain.

Bealátvuohka

Bealátvuohkajearaldaga ferte maid digaštallat gáiddusčoahkkimis. Seamma ládje go dábálaš čoahkkimis galgá bealátvuohkajearaldaga meannudit ovdal go ieš álddis ášši gieđahallo. Jus lea vejolaš dahje lea čielggas ahte muhtun árras lea bealálaš áššis, galgá árras buori áiggis ovdal čoahkkima addán dieđu

dan ektui čoahkkinjodíheaddjái, vai sáhttet gohččut várrelahttu vejolaš oassálastima ášši gieđahallat.

Gáiddusčoahkkimis ii sáhte áirras “guođđit” saji, muhto álkis čoavddus lea ahte “mute” áirasa mikrofovna dassá go jearaldaga leat geargan gieđahallame ja guoskevaš fas vejolaččat oažžu boahtit “iežas sadjái”. Jus guoskevaš celkojuvvo bealálažžan ferte su mikrofovna leat “mute” alde go gieđahallet ášši.

Álgin

Dat ii leat álohii daddjon ahte teknihkka doaibmá dakkaviđe, ja muhtumiidda váldá áiggi čatnat iežas nehttii. Danne lea ávkkálaš ávžžuhit čoahkkináirasiid čatnat iežaset nehttii ovdamearkka dihte logi minuhtta ovdal čoahkkima, vai čoahkkin sáhtá álgit áiggil. Leage válmmas veahkehit sin geain lea feara makkár sivaiddat geažil váttisvuohta čatnat iežaset neahtta čoahkkimii.

Čoahkkinjodíheaddji rolla

Nu go lea čilgejuvvo 3.kapihttalas de lea čoahkkinjodíheaddjis dehálaš rolla. Čoahkkinjodíheaddji galgá háhkat luohhtevašvuođa, vai áirasaat dovdet iežaset oadjebassan. Čoahkkinjodíheaddji ferte dovdat daid mearrádusaid mat gustojit orgánii, leat stáđis ja váldit gulul, snáhpis áddet, dovdat iežas kollegiuma ja dovdat áššiid bures.

Čoahkkinjodíheaddji ferte leat čielggas ja aiddolaš, vai eai šatta boasttupmárdusat. Dat ahte čoahkkinjodíheaddji dovda daid formála njuolggadusaid mat gustojit čoahkkinjodíheaddjiide, láhtte vuohkkasit áirasiid ektui ja ii váldde beali, lea dehálaš beassat jodíhit čoahkkimiid álbmotválljejuvvo orgánaid duhtadeaddji vugiin.

Jodíhit gáiddusčoahkkima soaitá muhtumiidda leat amas hárjehus álggos. Go leat čoahkkinjodíheaddji de fertet leat gierdevaš. Dinggat váldet veahá áiggi gáiddusčoahkkimiin, neahtačatnan, nammačuorvun, digaštallan, jienasteapmi ja nu ain. Danne sáhtá leat ávkkálaš addit oanehis oahpu dahje muittuheame daid iešguđet lágan doaimmain čoahkkima álggus.

Jodíhit čoahkkima ja dan seammás čuovvut várrehusasi chattas ja nu ain ii leat álohii álki. Lihtodit čoahkkinčállin dahje earáin geat galget veahkkin čoahkkinjodíheaddjái lea buorre ráva.

Oassálastit gáiddusčoahkkimis – čoahkkináirras

Čoahkkinoassálastin álbmotválljejuvvo orgánain lea čilgejuvvo 4.kapihttalas. Dat seammá čoahkkinvierut doibmet maiddá čoahkkimiidda mat dollojuvvo gáiddusčoahkkimin. Dat lea dehálaš bures ráhkanit nu ahte dovda áššiid mat galget gieđahallot. Eará dehálaš oassi ráhkanemiin lea oahpásmuvvat dainna teknihkkalaš čovdosiin maid suohkan dahje fylkasuohkan lea válljen geavahit. Leago mus dat maid dárbbášan oassálastit sihke jienain ja govain? Dárbbášan go makkárga liige reaidduid? Dikkár iskosa gánnáha dahkat buori áiggis ovdal čoahkkin álgá, vai sáhtát addit dieđu suohkanii dahje fylkasuohkanii jus dus váilot reaidduid dahje dárbbášat veahki.

Nu mot dábálaš čoahkkimiin ge álbmotválljejuvvo orgánain lea dehálaš boahtit aiddolaččat. Dat mearkkaša ahte fertet leat válbmasit čatnon ovdal čoahkkin álgá. Dávjá gánnáha čatnat iežas čoahkkimii sullii logi minuhtta ovdal, sihkarvuođa dihte. Čoahkkimis lea dehálaš ahte mikrofovna lea dakkár mii ii vuorjja daid earáid go sii hupmet. Dakkár latnja masa ii gullo riedjá lea buoremus sihke dutnje ja daidda eará čoahkkináirasiidda.

9. Konstituieren čoahkkimat suohkanstivrras ja fylkkadikkis

Manjil válgabohtosa suohkanstivrras dahje fylkkadiggeválgga, galgá sátneljodiheddji gohččut konstitueren čoahkkimii ([konstituierende møte](#)) dan ođđaválljejuvvon suohkanstivrras dahje fylkkadikkis. Miellahtut galget gohččojuvot unnimusat 14 beavvi várrehusain, ja čoahkkin galgá dollot golggotmánu. Unnimusat 2/3 oassi miellahtuin galget leat mielde čoahkkimis jus suohkanstivra dahje fylkkadiggi galgá sáhttit bidjat mearrádusaid.

DOHKKEHIT VÁLGGÁ

Vuosttaš áššin dan konstitueren čoahkkimis galgá suohkanstivra dahje fylkkadiggi veardidit lei go váлга gustovaš. Jus suohkan lea doallan njuolgo válgga suohkanjodihanlávdegoddái, galgá suohkanstivra maid veardidit válgga gustovašvuodas.

VÁLLJET OVDAGOTTI DAHJE FYLKKALÁVDEGOTTI

Nubbi ášši dan konstitueren čoahkkimis lea välljet ovdagotti dahje fylkkalávdegotti. Dat ii guoská suohkaniidda dahje fylkkasuohkaniidda main lea parlamentáralaš stivren danne go sis ii galgga leat ovdagoddi ii ge fylkkalávdegoddi. Ovdagottis dahje fylkkalávdegottis galget leat unnimusat vihtta miellahtu, ja dat lea suohkanstivra dahje fylkkadiggi ieža mat välljejit miellahtuid ja várremiellahtuid. Dat ii leat vejolaš delegeret dán ovddasvástádusa. Miellahtut ja várremiellahtut fertejit leat fásta miellahtut suohkanstivrras dahje fylkkadikkis, ja välljejuvvon njealji jahkái. Dat mielddisbuktá ahte suohkanstivra dahje fylkkadiggi eai sahte ođđasisorganiseret dahje dahkat ođđaválggaid ovdagottis dahje fylkkalávdegottis áigodaga siskkoabealde.

Váldegotti välljen dahje fylkkalávdegotti galgá dahkot gorreválgan ([forholdsvalg](#)) go unnimusat okta miellahttu gáibida dan. Muđui galget válggat dáhpuhuvvat šihttojuvvonválgan. Dábálaš vuohki lea ahte sátneljodiheddji jearrá leago oktage guhte gáibida gorreválgga. Jus ii leat oktage gii dan dahká de čađahuvo šihttojuvvonválgga ([avtalevalg](#)).

VÁLLJET SÁTNEJODIHEADDJI JA VÁRRESÁTNEJODIHEADDJI

Nubbi poastta dan konstitueren čoahkkimis lea välljet sátneljodiheddji ja várresátneljodiheddji. Diet válggat čađahuvojit eanetlohkoválgan suohkanlága ([kommuneloven](#)) mielde. Sátneljodiheddji ja várresátneljodiheddji galgá välljet olles váлгаáigodahkii. Dat lea dušše dat fásta miellahtut ovdagottis dahje fylkkadikkis geaid sáhttá välljet. Suohkaniin dahje fylkkasuohkaniin main lea parlamentáralaš stivrenvuohki, leat dat fásta suohkanstivrra dahje fylkkadikki miellahtut máid sáhttá välljet. Eanetlohkoválggain lea dat persovdna gii lea ožžon eambo go beali jienain välljejuvvon. Jus ii oktage oaččo eambo beali jienain, jienastuvvo ođđasit. Dat gii oážžu eanemus jienaid dan ođđa jienasteamis lea välljejuvvon. Jus guokte dahje eambo áirasa ožžot seamma olu jienaid, mearriduvvo váлга vuorbádemiin.

Go sátneljodiheddji ja várresátneljodiheddji lea välljejuvvon, váldá dat ođđa sátneljodiheddji jodiheami konstituerejeaddji čoahkkima.

Go sátneljodiheddji ja várresátneljodiheddji lea välljejuvvon, váldá dat ođđa sátneljodiheddji jodiheami konstituerejeaddji čoahkkima.

VÁLLJET BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI

Suohkanstivrras ja fylkkadikkis lea ovddasvástádus bajimus dásis bearráigeahččat suohkan ja fylkkadikki doaimma, ja dat leat suohkanstivra dahje fylkkadiggi ieža mat válljejt bearráigeahččanlávdegotti. Suohkanlága ([kommuneloven](#)) mielde galgá dat dahkot dan konstitueren čoahkkimis. Bearráigeahččanlávdegottis galget leat unnimusat vihtta miellahtut, gos unnimusat okta dain miellahtuin galgá válljejuvot suohkanstivrra dahje fylkkadikki fásta miellahtuin. Suohkanstivra dahje fylkkadiggi galgá maid válljet jodíheaddji ja nubbijodíheaddji. Suohkanlága ([kommuneloven](#)) mielde ii sáhte jodíheaddji leat miellahttu seamma bellodagas dahje joavkkus go sátnejodíheaddji. Joavku oaivvilduvvo dán oktavuodas gávpot- dahje gillisttut, geahča dulkoncealkámuša ([tolkingsuttaelse](#)) Suohkan- ja ođasmahttindepartemeanttas. Dat leat sierra njuolggadusat dasa geat leat lihccojuvvon válggain bearráigeahččanlávdegoddái. Dát lea muddejuvvon suohkanlágas ([kommuneloven](#)). Suohkanstivra dahje fylkkadiggi sáhtá goas beare válljet miellahtuid bearráigeahččanlávdegoddái ođčasit. Jus okta dahje eambo miellahtut lávdegottis galget molsašuvvat eret, de galget buot miellahtut válljejuvot ođčasit.

Suohkanstivra, fylkkadiggi, ovdagoddi, fylkkalávdegoddi ja bearráigeahččanlávdegoddi álget doaimmat konstitueren čoahkkima rájes. Eará álbmotválljejuvvon orgánat, sátnejodíheaddji ja várresátnejodíheaddji álget doaimmat dalán go leat válljejuvvon.

Álbmotválljejuvvon orgánaide gos ođđa miellahtut eai válljejuvvo konstitueren čoahkkimis, viiddiduvvo daid doaimmi miellahtuid doaimmanáigi dassá go dollo ođđa válga, muhto ii guhkit go vuosttaš jahkemolsumii dan ođđa válgaáigodagas.

Eará álbmoválljejuvvon orgánaid válggat ja jodíheaddji daidda berre suohkanlága ([kommuneloven](#)) mielde maidai dollojuvot dan konstitueren čoahkkimis. Dat ii leat makkárga gáibádus ahte dát válggat čađahuvvot čoahkkimis, muhto dat dálá orgánat eai doaimma guhkit go ođđajahkái.

LAGABUIDDA DIEĐUT GORREVÁLGGA BIRRA

Listoevttohus

Gorreválga doaimmá daid áirasevttohus listtuid vuođu. Listtut galget addon sisa ovdagihtii. Bellodagat dahje joavkkut mat leat ovddastuvvon dan válljejeaddji orgánas, sáhttet addit beare ovta listoevttohusa guhtege. Nammalohku listtus sáhtá leat beali eambo go dat miellahtut geat galget válljejuvot. Áirasat bellodagas dahje joavkkus sáhttet beare biddjot bellodaga dahje joavku listoevttohusii dahje oktasašlistui mii vátnu mánga bellodagas dahje joavkkus.

Jus galgá válljejuvot njeallje miellahttu dahje eambo, galget goappaš sohka-bealit leat ovddastuvvon unnimus 40 proseanta gaskal daid evttohuvvon áirasiin dan oktagas listtus. Jus galgá válljejuvot guokte dahje golbma miellahtut, galget goappaš sohka-bealit

ovddastuvvon. Álbmotválljejuvvon orgánaide válggat main lága mielde galget leat dušše miellahtut suohkanstivrras dahje fylkkadikkis, ja bargolávdegotti välljen álbmotválljejuvvon orgánaide, galget njuolggadusat čuvvojuvvot nu guhkás go vejolaš.

Listoevttohus galgá leat vuolláičállon unnimusat ovttamiellahtus dan bellodagas dahje dan joavkkus mii ovddida evttohusa. Dat guhte vuolláičállá evttohusa, fertet leat miellahttu dan välljeaddji orgánas.

Válgaboáđus

Válgabohtosis juhket orgána miellahttosajiid daidda iešguđetlágan listtuide dađi mielde man galle jienastanlihppu juohke listu lea ožžon, geavahuvo juohkinlogut 1, 2, 3, 4 ja nu ain. Jus eambo listtuin lea seammá kvotieanta, manná sadji dan listui mii lea ožžon eanemus jienaid. Jus listtut leat ožžon seamma olu jienaid, mearriduvvo váлга vuorbádemiin.

Go lea mearriduvvon man olu miellahttosaji muhtun listu oážžu, čujuhuvo miellahtuide dan listtus dan ortnetvuorus masa sii leat biddjon dan listoevttohusas maid leat addán sisa.

Jus okta listu oážžu unnimusat njeallje miellahtu orgánii, galgá goappaš sohka bealli ovddastuvvot unnimus 40 proseanttain listtus. Jus listu oážžu golbma dahje unnit miellahtuid orgánii, galget goappaš sohka bealit ovddastuvvot listtus. Jus čájehuvvo ahte čujuheapmi nuppi lađđasa ektui daguha ahte gáibádusat vuosttaš dahje nuppi čuoggás eai ollašuva, galget áirasat dan volleovddasteaddji sohka beali gorgnet listtus dassá go gáibádus lea devdon.

Álbmotválljejuvvon orgánaide mas lága mielde galget dušše leat áirasat suohkanstivrras dahje fylkkadikkis, ja válggat bargolávdegotti ektui álbmotválljejuvvon orgánaide, galget njuolggadusat goalmmát lađđásis čuvvot nu guhkás go vejolaš.

Juohke listu galget juohkit várremiellahtuide. Nu guhkás go lea vejolaš, galget leat guokte eambo várrelahttu go fásta miellahtu. Várremiellahtuid sajiid juhket nuppi ja goalmmát lađđasa ektui.

LAGABUIDDA ŠIEHTADUSVÁLGGAID BIRRA

Suohkanstivra dahje fylkkadiggi sáhttet ieža ovttajienalaččat mearridit ahte válggat álbmotválljejuvvon orgánaide galget mannat šiehtadallanválgan dán paragrafa ektui.

Válga čađahuvo dan evttohusa vuodul mas leat evttohuvo miellahtu ja várremiellahtu. Evttohusas sáhttet leat lihka olu namat go dat miellahtu mat galget välljejuvvo, ja dat galgá boahit ovdán makkár bellodaga dahje makkár joavkku miellahtu ovddidit. Evttohusas sáhttet maid leat várrelahtuid namat juohke bellodahkii dahje jovkui.

Várremiellahtu sáhttet leat guokte dahje eambo go dat fásta miellahtu bellodagas dahje joavkkus. Evttohus mearriduvvo ovttajienalaččat suohkanstivrras dahje fylkkadikkis.

Jus orgánas galget leat njeallje miellahtu dahje eambo, galge goappaš sohka bealli ovddiduvvot orgánas unnimusat 40 proseanttain. Jus orgánas galget leat golbma dahje unnit miellahtu, galget goappaš sohka beali leat ovddiduvvon orgánas. Válggain álbmotválljejuvvon orgánaide main lága mielde galget leat beare miellahtu suohkanstivrras dahje fylkkadikkis, ja bargolávdegotti válggain álbmotválljejuvvon orgánaide, galget njuolggadusaid dán lađđásis čuovvot nu guhkás go vejolaš.

KS

Poastačjuhus: Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresse: Haakon Vlls gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00

ks@ks.no

www.ks.no